

Přerušovací systém s prioritním řetězem

Doplňující text pro přednášky z POT

Úvod

Přerušovací systém mikropočítače může být koncipován několika způsoby. Jednou z možností je přerušovací systém s prioritním řetězem. V následujícím textu bude popsán systém s prioritním řetězem, použitý u obvodů řady Z80.

Vybavení obvodů Z80 pro přerušení

CPU

Procesor Z80CPU je vybaven dvěma přerušovacími vstupy:

- #NMI je vstup nemaskovatelného přerušení,
- #INT je vstup maskovatelného přerušení.

(Znak # před názvem signálu je použit jako náhrada pruhu a znamená, že signál je aktivní v úrovni L).

Na funkci přerušovacího systému mají dále vliv klopné obvody IFF1 a IFF2 pro povolení / zákaz přerušení, a registr I. Klopný obvod IFF1 a registr I jsou programově přístupné a musí být při inicializaci přerušovacího systému patřičně nastaveny.

Procesor Z80CPU může být pro obsluhu maskovatelných přerušení programově nastaven do některého ze tří režimů (Mode 0, 1 nebo 2). Pro práci s obvody řady Z80 v prioritním řetězu je určen režim Mode 2, který musí být programově nastaven při inicializaci systému.

Periferní obvody

Periferní obvody řady Z80 mají pro stavbu přerušovacího systému několik vývodů a programově přístupných registrů:

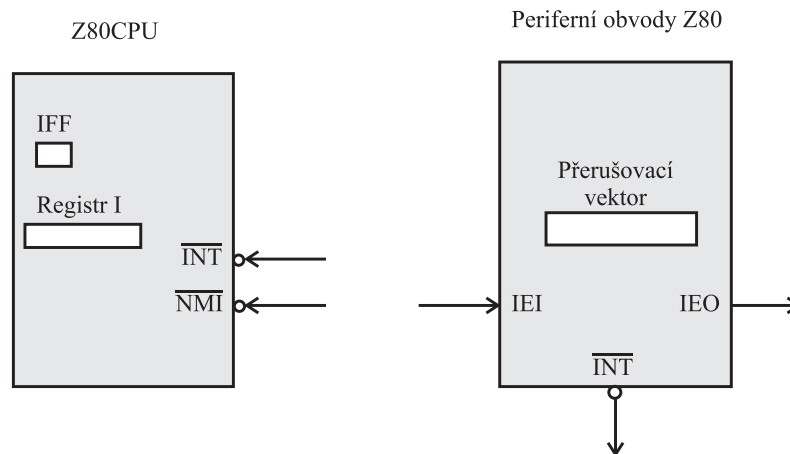
- Vývod IEI (Interrupt Enable In) slouží pro vstup přerušovacího řetězu.
- Vývod IEO (Interrupt Enable Out) slouží pro výstup přerušovacího řetězu.
- Vývod #INT je výstup přerušovacího signálu. Tento vývod je typu *otevřený kolektor*.

Pro funkci signálů IEI a IEO platí následující pravidla:

1. Je-li vstup IEI v aktivní úrovni (úroveň H), má daný obvod povoleno generování přerušovacího signálu. Je-li IEI v neaktivní úrovni, má obvod generování přerušovacího signálu zakázáno.
2. Generuje-li v této situaci obvod skutečně přerušovací signál (tj. nastavuje výstup #INT do aktivní úrovně), vysílá současně na výstup IEO úroveň L.
3. Negeneruje-li obvod přerušovací signál, propojuje výstup IEO se vstupem IEI. Logické úrovně vývodu IEO potom kopírují (s určitým zpožděním) stav vstupu IEI.

Každý z periferních obvodů obsahuje programově přístupný registr pro *přerušovací vektor*, do kterého musí být při inicializaci přerušovacího systému zapsána určitá hodnota, která slouží k určení vstupního bodu obslužné procedury. Význam přerušovacího vektoru bude vysvětlen dále.

Kromě registru pro přerušovací vektor obsahují obvykle periferní obvody ještě další registry, které umožňují zakázat nebo povolit danému obvodu generování přerušení, případně nastavit podmínky při kterých bude přerušení generováno. Vybavení obvodů Z80 pro práci s přerušením je zjednodušeně znázorněno na Obr. 1.

Obr. 1

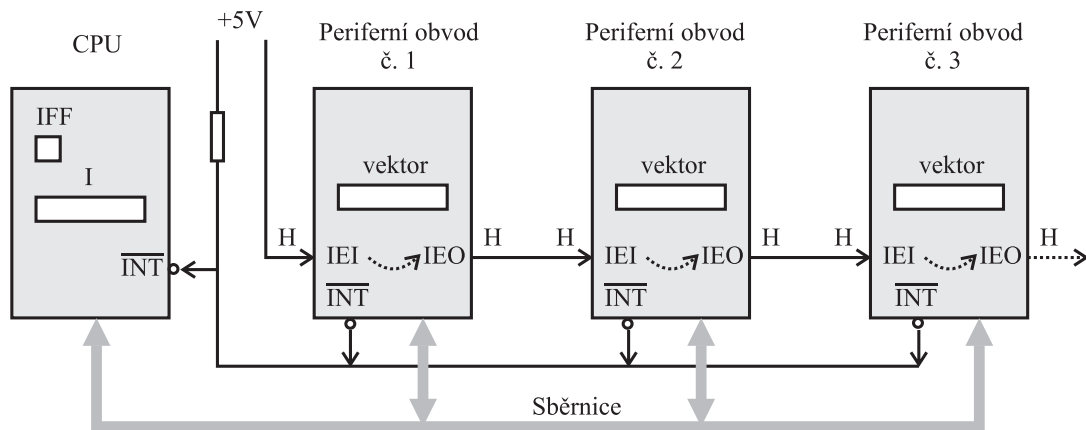
Uspořádání přerušovacího systému

Typické uspořádání přerušovacího systému s obvodů Z80 je znázorněno na Obr. 2. Všechny obvody jsou zapojeny do prioritního řetězu tak, že výstup IEO jednoho obvodu je připojen na vstup IEI následujícího. Na vstup IEI prvního obvodu v řetězu je připojena úroveň H. Výstup IEO posledního obvodu je nevyužit.

Popsaným uspořádáním je dána priorita jednotlivých obvodů pro generování přerušení. Obvod, který je blíže k začátku řetězu má vždy vyšší prioritu než obvod, který je blíže ke konci řetězu. První obvod v řetězu má nejvyšší prioritu.

Všechny periferní obvody jsou dále příslušnými výstupy připojeny na signál #INT, který je zaveden na vstup #INT procesoru. Protože výstupy #INT jednotlivých obvodů jsou typu otevřený kolektor, může být signál #INT držen v aktivní (L) úrovni současně několika obvody bez nebezpečí vzniku kolize.

Kromě popsaných signálů jsou všechny obvody propojeny dalšími obvyklými signály systémové sběrnice Z80.

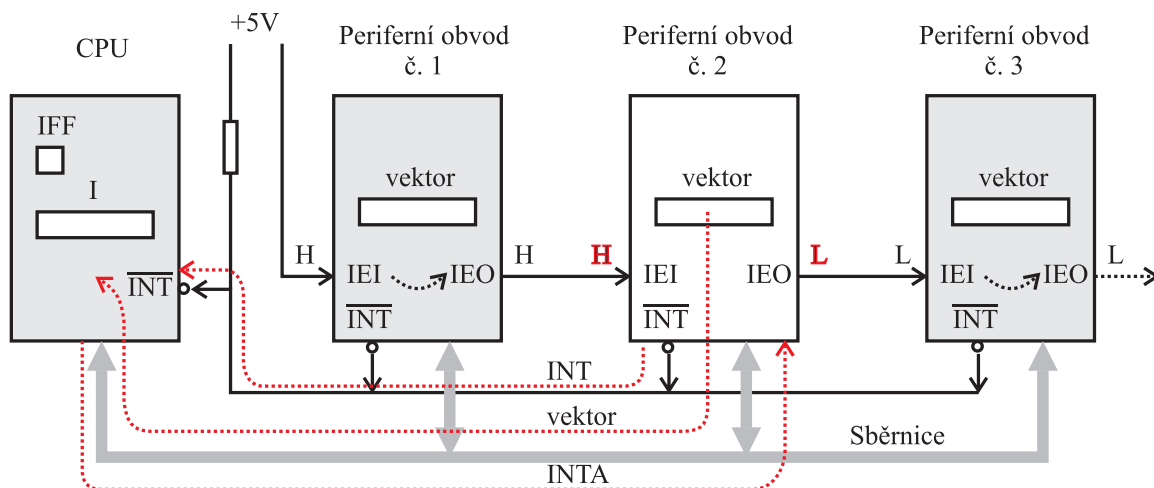
Obr. 2

Funkce přerušovacího systému

V „klidovém“ stavu, kdy není obsluhováno žádné přerušení ani není aktivní přerušovací výstup žádného z obvodů, je úroveň H ze začátku prioritního řetězu předávána jednotlivými obvody až na jeho konec. Všechny obvody mají proto IEI v úrovni H a proto mají povoleno generování přerušení.

Jednoúrovňové přerušení

Předpokládejme, že v obvodu č. 2 došlo k události, která vede k vygenerování požadavku na přerušení. Protože obvod č. 2 má IEI v úrovni H, má povoleno generování přerušení a proto nastaví výstup #INT do aktivní úrovně. Současně přeruší prioritní řetěz a na výstup IEO vyšle úroveň L. Ta je postupně předávána dalšími obvody směrem ke konci řetězu, takže všechny obvody které jsou mezi obvodem č. 2 a koncem řetězu mají přerušení zakázáno úrovní L na vstupu IEI (viz Obr. 3 a Obr. 4).

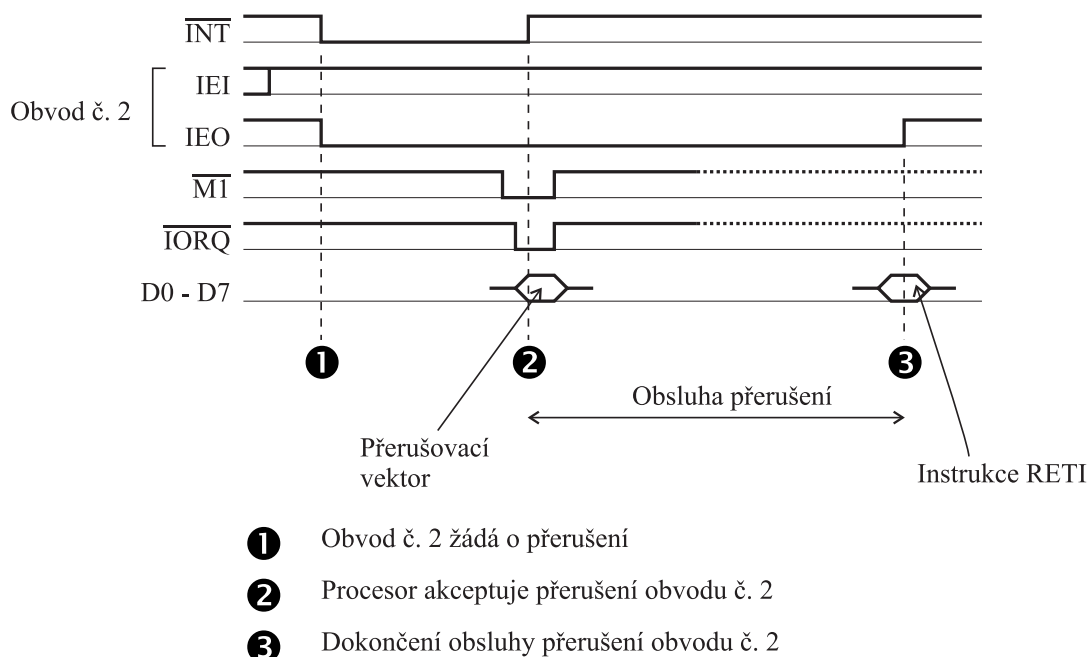

Obr. 3

Procesor má nyní aktivní vstup #INT. Jsou-li v procesoru povolena přerušení, dokončí procesor právě prováděnou instrukci a provede na sběrnici cykl INTA. Časování tohoto cyklu se podobá časování cyklu „čtení z IO zařízení“ s tím rozdílem, že jsou současně aktivovány

signály #M1 a #IORQ (tato kombinace se nevyskytuje v žádném jiném sběrnicovém cyklu). Zjistí-li periferní obvod který aktivoval #INT[†], že na sběrnici probíhá cykl INTA, vyšle na datové vodiče svůj přerušovací vektor (tj. obsah příslušného registru). Ten je přečten procesorem a použit k výpočtu vstupního bodu obslužného programu.

Obvod, který vyslal svůj přerušovací vektor, ukončí během cyklu INTA generování signálu #INT. Výstup IEO však zůstává stále v úrovni L, takže všechny obvody směrem ke konci prioritního řetězu (tj. s nižší prioritou, než má právě obsluhovaný obvod) mají během provádění obslužné procedury přerušování stále zakázáno. K obnovení původního stavu prioritního řetězu dojde až ve chvíli, kdy procesor přečte z paměti kód instrukce RETI (návrat z přerušování). Periferní obvod, jehož přerušování je právě obsluhováno[‡], sleduje totiž provoz na sběrnici. Zjistí-li, že procesor čte z paměti instrukci RETI, považuje tento okamžik za ukončení obsluhy přerušování (návrat z obslužného programu) a vrátí výstup IEO do úrovně H. Tím povolí přerušování obvodům s nižší prioritou.

Obr. 4

Vnořená přerušování

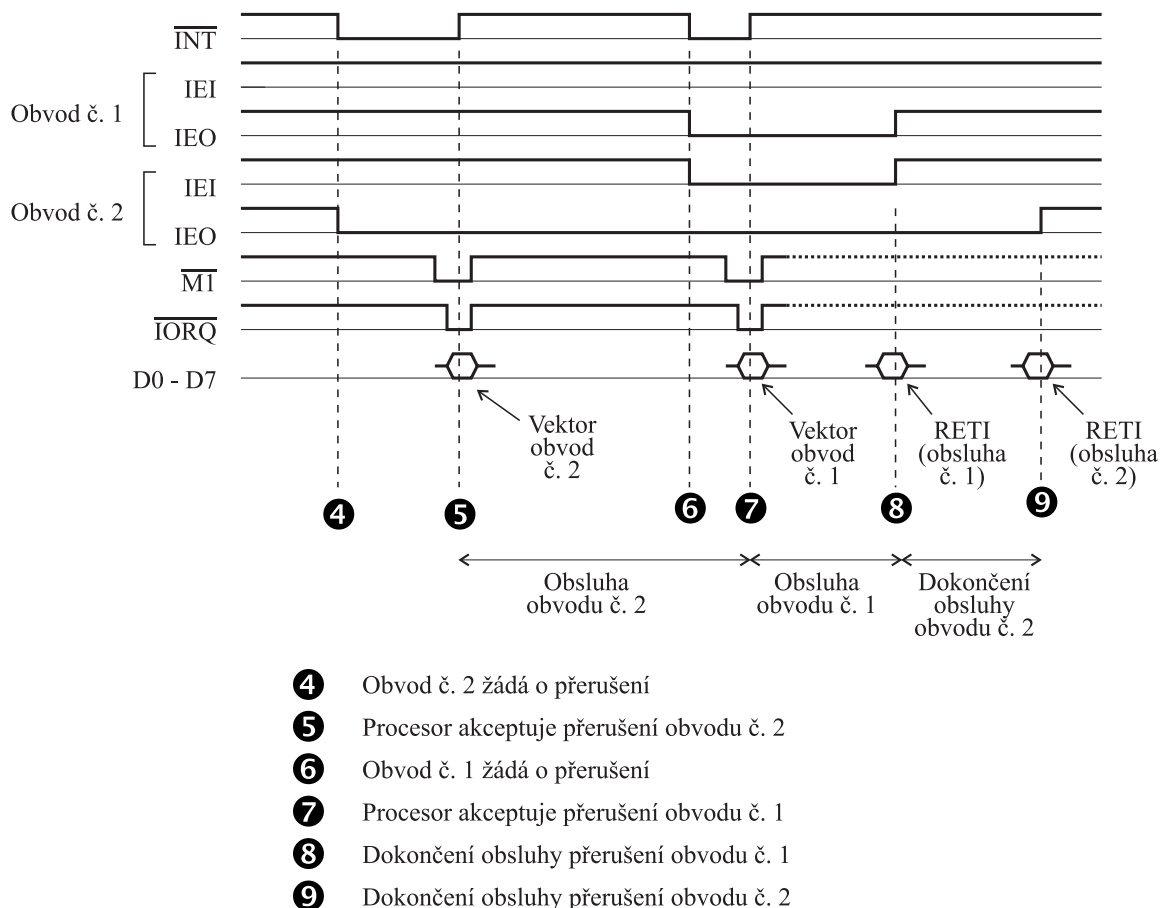
Během provádění obslužného programu mají periferní obvody, které jsou v řetězu blíže k začátku, přerušování stále povoleno. Vznikne-li proto např. u obvodu č. 1 v této době požadavek na přerušování, je znovu aktivován signál #INT. Akceptuje-li jej procesor[§], provede

[†] Přesněji: přerušovací vektor vysílá obvod, jehož vstup IEI je v úrovni H a jehož výstup IEO je v úrovni L.

[‡] Je to obvod, jehož vstup IEI je v úrovni H a jehož výstup IEO je v úrovni L.

[§] Při akceptování přerušování procesorem jsou automaticky další přerušování zakázána. Nové povolení přerušování musí být provedeno programově. Pro jednoúrovňové přerušování stačí umístit příslušnou instrukci na konec obslužné procedury, obvykle před instrukci RETI. Pro vnořená přerušování se instrukce povolení přerušování vkládá už na začátek obslužné procedury, která potom může být znovu přerušována přerušováním s vyšší prioritou.

znovu cykl INTA. Přerušovací vektor nyní vyšle obvod č. 1. Obslužný program obvodu č. 2 je přerušen a okamžitě se začne obsluhovat přerušeni obvodu č. 1. Prioritní řetěz je nyní ve stavu, kdy je na vstupu IEI obvodu č. 2 úroveň L, zatímco obvod č. 1 má na vstupu IEI úroveň H a na výstupu IEO úroveň L. Proto na čtení instrukce RETI na konci obslužného programu přerušeni obvodu č. 1 reaguje obvod č. 1, který nastaví na IEO úroveň H. Procesor potom dokončí obsluhu obvodu č. 2. Čtení instrukce RETI na konci obslužného programu je zaregistrováno obvodem č. 2, který nastaví svůj výstup IEO do úrovně H (viz Obr. 5).

Obr. 5

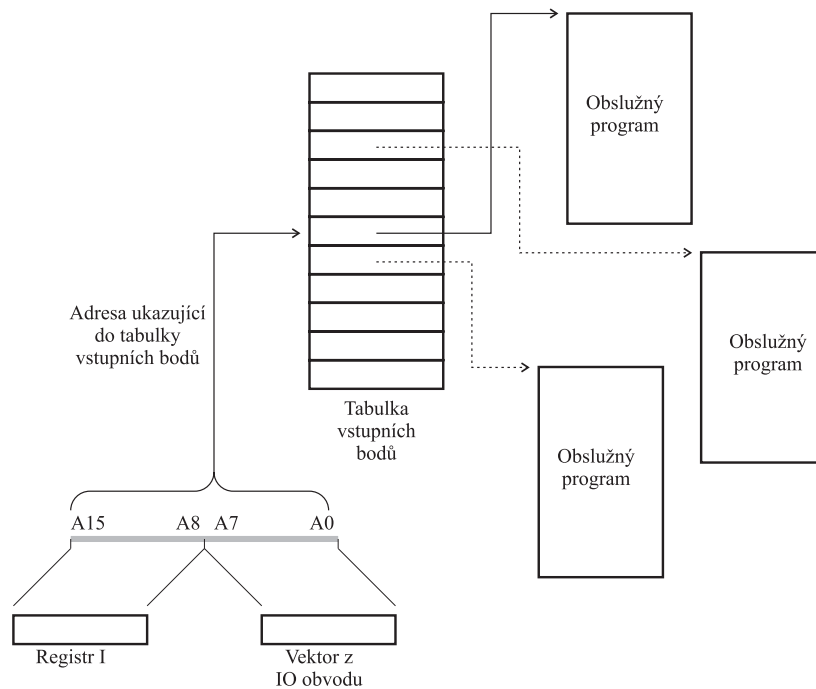
Určení adresy obslužného programu

Pro výpočet adresy obslužného programu používá procesor registr I, který je součástí jeho registrové sady a přerušovací vektor přečtený v cyklu INTA z periferního obvodu.

Před inicializací přerušovacího systému musí být v paměti připraveny obslužné procedury přerušeni. Dále musí být v paměti vytvořena tabulka, obsahující adresy vstupních bodů jednotlivých obslužných procedur. Protože tyto adresy jsou 16bitové, má jedna položka tabulky délku 2 byty. Délka tabulky je maximálně 256 bytů, tj. 128 položek. Tabulka obvykle začíná na adrese dělitelné 256, tj. nižší byte její bázové adresy (adresy jejího začátku) je nulový. Vyšší byte bázové adresy potom musí být programově při inicializaci systému zapsán do registru I, zatímco offset jednotlivých položek tabulky (tj. jejich vzdálenost od počátku tabulky) se zapisuje do příslušných periferních obvodů jako přerušovací vektor.

Při akceptování přerušeni potom procesor přečte v cyklu INTA z příslušného periferního obvodu přerušovací vektor. Složí jej s obsahem registru I a takto získanou 16bitovou adresu

použije jako ukazatel, který ukazuje na jednu z položek tabulky. Z tabulky přečte procesor 16bitovou adresu vstupního bodu obslužné procedury, kterou vloží do registru PC. Původní obsah PC předtím zapíše do zásobníku jako návratovou adresu z přerušování (viz Obr. 6).

Obr. 6

Závěr

Popsaný systém přerušování s prioritním řetězem má některé nevýhody:

1. Priority jednotlivých obvodů jsou dány jejich polohou v řetězu a lze je obtížně měnit.
2. Při poruše nebo vyjmutí některého z obvodů v řetězu je řetěz přerušován a systém není funkční.
3. Zpoždění mezi vstupem IEI a výstupem IEO omezuje maximální délku řetězu. Pro přerušovací systém Z80 lze do řetězu zapojit maximálně 4 obvody. Při překročení maximální přípustné délky řetězu hrozí nebezpečí nesprávné funkce v situaci, kdy o přerušování žádají současně obvody na začátku i na konci řetězu.

Přes uvedené nevýhody se systém s prioritním řetězem občas používá nejen pro přerušovací systém, ale i pro přidělování sběrnice a podobně.